

AL DENTE - 2012 - NAAR AMERIKA! LESBRIEF

Toneelgroep Al Dente speelt

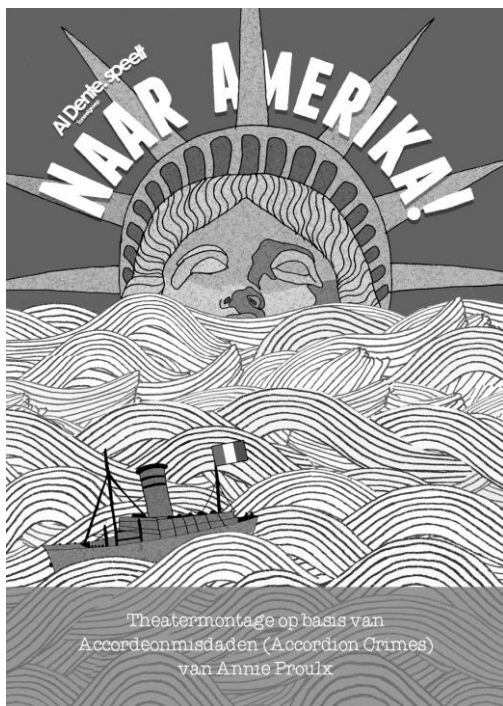
Naar Amerika!

*Theatermontage gebaseerd op
Accordion Crimes (Accordeonmisdaden)
van Annie Proulx*

Inhoud

Toneelgroep Al Dente

1. Theater
2. Annie Proulx: leven en werk
3. Accordeonmisdaden: inhoud
4. Migratie naar Amerika
5. Naar Amerika!: de bewerking
6. Naar Amerika!: de muziek
7. De bewerking: fragment 1
8. De bewerking: fragment 2
9. De bewerking: fragment 3
10. Naar Amerika!: voorbereiding
11. Naar Amerika!: verwerking (1)
12. Naar Amerika!: verwerking (2)

Voorstellingen

*Theater De Ware Liefde
Kagerstraat 1
Leiden
20.30 uur*

Data

- wo 24 oktober (try-out)
- do 25 oktober (première)
- vr 26 oktober
- za 27 oktober
- vr 2 november
- za 3 november
- zo 4 november (15.00 uur)
- wo 7 november
- do 8 november
- vr 9 november
- za 10 november

Spel

- Rienke Cunes
- Kees van Egmond
- Hannah Groos
- Maaïke Roovers
- Bram Wildeman
- Lieuwe van der Weij

Bewerking en regie

- Jos Nijhof

*Reserveren www.aldente.nl
of 06-48435057*

TOONEELGROEP AL DENTE

Toneelgroep Al Dente is in 1993 opgericht en heeft de afgelopen jaren een aantal toneelklassiekers gespeeld (*Hamlet*, *Alkestis*, *Faëton*) naast minder bekende teksten en eigen bewerkingen van romans en verhalen (*De zondagswandeling*, *Circus Mrozek*, *Dwaallicht*). Kenmerkend voor Al Dente is de directe, confronterende manier van acteren, waarbij de acteurs zich niet verstoppen achter hun personage, en waarbij het proces - theater maken - zichtbaar blijft in het product - de voorstelling. 'Probeer het niet te zijn, probeer het te spelen' is dan ook het motto van regisseur Jos Nijhof. Al Dente is de vaste bespeler van het kleine theater De Ware Liefde aan de Kagerstraat 1 te Leiden (Visser 't Hooft Lyceum). Daarnaast speelde Al Dente de laatste jaren regelmatig voorstellingen in De Waag en in het Scheltemacomplex in Leiden.

1. THEATER

Waarschijnlijk hebben jullie allemaal weleens een toneelvoorstelling bezocht. Omdat toneel spelen een bezigheid is van mensen die in levenden lijve voor je staan, stelt toneel niet alleen bepaalde eisen aan de acteurs, maar ook aan de toeschouwers.

Ga maar na: voor een acteur op een filmdoek maakt het niet uit of jij in de zaal zit te lachen, zit stil te zijn of lawaai te maken. Hij hoort het niet wanneer je mobiel afgaat of wanneer je een zak chips zit leeg te eten. Maar voor een toneelacteur is dat natuurlijk heel anders...

- Hoe ervaart een toneelacteur de aanwezigheid van mensen in de zaal, denk je? Misschien spreek je wel uit ervaring! Heb je zelf weleens toneel gespeeld? Bijvoorbeeld in de musical van groep 8 op de basisschool, bij een kinder- of jeugdtonelclub, bij feestjes in de familie?
- Zo ja, wat herinner je je daarvan? Bijvoorbeeld van de voorbereidingen, van de zenuwen tijdens de voorstelling, van de reacties achteraf?
- Als een toneelspeler bijvoorbeeld zegt: 'Ik ben de keizer van China', is hij dat dan ook echt? Natuurlijk niet! 'Toneel spelen is liegen' zegt men wel eens: kun je begrijpen wat daarmee bedoeld wordt?
- Heb je wel eens een toneelstuk gezien in bijvoorbeeld het dorpshuis, de Leidse Schouwburg of een ander theater(tje)? Bijvoorbeeld een kinder- of jeugdvoorstelling of een voorstelling waar familieleden of bekenden in meespeelden? Wat vond je van die ervaring?

In het vak hiernaast staat het woord THEATER. Denk niet al te lang en al te diep na, maar noteer daaromheen eens allerlei woorden waaraan jij denkt bij horen of lezen van het begrip 'theater'.

Overleg daarna met een klasgenoot over wat jullie hebben opgeschreven. Waar zitten de overeenkomsten? Waar de verschillen?

Theater

Naar Amerika! van Toneelgroep Al Dente neemt je mee op reis door de geschiedenis van Amerika. De voorstelling is niet als toneelstuk geschreven, maar is een eigen bewerking van de roman *Accordeonmisdaden* (*Accordion Crimes*) van de Amerikaanse schrijfster Annie Proulx.

2. ANNIE PROULX: LEVEN EN WERK

Annie Proulx of eigenlijk Edna Annie Proulx (*Proulx* spreek je uit alsof het rijmt op *you*) werd geboren in 1935 in Connecticut (New

England) als dochter van een Frans-Canadese immigrant en een Amerikaanse moeder met een Ierse achtergrond. Toen Annie 28 jaar

oud was, ging ze geschiedenis studeren, maar de universitaire wereld boeide haar niet en daarom stapte ze over op de journalistiek.

Het getal drie speelt een belangrijke rol in haar leven: ze trouwde drie keer, werd moeder van drie zonen, bouwde min of meer eigenhandig drie huizen en kreeg voor haar derde boek drie belangrijke prijzen.

De journalistiek leverde uiteindelijk niet veel geld op, maar met het schrijven van korte verhalen verdiende Annie Proulx er genoeg bij om een beetje comfortabel te leven. Haar verhalen verschenen afzonderlijk in kranten en tijdschriften, maar in 1988 besloot een uitgever ze te bundelen en uit te geven onder de titel *Heartsongs and other stories* (in het Nederlands: *Klaaglied en andere verhalen*). Drie jaar daarna, toen ze inmiddels 56 jaar was, verscheen de eerste roman van Annie Proulx, *Postcards* (vertaald als *Ansichten*). Als eerste vrouw in de geschiedenis van Amerika kreeg ze voor dit boek de belangrijke PEN/ Faulknerprijz.

In 1993 verscheen haar tweede roman, *The Shipping News* (*Scheepsberichten*). Dit boek werd onder meer bekroond met de Pulitzer Prize en betekende haar internationale doorbraak. In 2001 werd *The Shipping News* verfilmd met in de hoofdrol Kevin Spacey als de aan lager wal geraakte journalist Dan Quoye.

In 1996, drie jaar na *The Shipping News*, verscheen het boek dat Annie Proulx nog altijd als haar belangrijkste werk beschouwt: *Accordion Crimes* (*Accordeonmisdaden*). Hierin beschrijft ze de lotgevallen van tientallen Amerikaanse migranten, afkomstig uit Italië, Mexico, Duitsland, Polen, Noorwegen, Ierland en Frankrijk, die vrijwel allemaal op gewelddadige wijze aan hun einde komen. De afzonderlijke verhalen

worden verbonden door dezelfde groene knopaccordeon die steeds bij een andere eigenaar terecht komt en die uiteindelijk als oud vuil op een *highway* achterblijft.

Na *The Accordion Crimes* volgden nog vele boeken waarmee Annie Proulx zeer succesvol was, zowel verhalenbundels als romans. In 1999 verscheen *Close Range* (in het Nederlands *De gouverneurs van Wyoming*), een bundel waarvan het laatste verhaal getiteld is *Brokeback Mountain* (in het Nederlands *Twee cowboys*): dat verhaal werd in 2005 verfilmd. Het gaat over twee cowboys in Wyoming die allebei getrouwd zijn, maar die intussen een geheime relatie met elkaar onderhouden. De hoofdrollen in de film werden gespeeld door Heath Ledger en Jake Gyllenhaal.

In 2011 schreef Annie Proulx haar voorlopig laatste boek: een autobiografisch verslag van de bizarre avonturen die ze beleefde met het bouwen van haar 'droomhuis' (*Bird Cloud Ranch*) op een enorm stuk grond in Wyoming. Uiteindelijk moet ze vaststellen: 'Al hield ik nog zoveel van Bird Cloud, ik moest onder ogen zien dat het niet mijn definitieve droomhuis was en dat ook nooit kón zijn'.

En zo ervoer Annie Proulx zelf de mislukking die minstens bijna alle personages ervaren die in haar romans en verhalen voorkomen. In het algemeen zijn het mensen die nauwelijks (of hooguit zeer kortstondig) enig geluk en succes kennen. Dat geldt zeker, en zonder uitzondering, voor de personages die voorkomen in *Accordeonmisdaden*.

3. ACCORDEONMISDADEN: INHOUD

De roman *Accordeonmisdaden* bestaat uit acht hoofdstukken die allemaal weer zijn onderverdeeld in heel veel kortere hoofdstukken. De roman begint in 1890 bij een groep Siciliaanse immigranten die naar

Louisiana (New Orleans) trekken en eindigt honderd jaar later bij een groep Noren die zich gevestigd hebben in Minnesota (Old Glory).

Tussendoor lezen we de belevenissen van een groep Duitsers in Iowa, een groep Mexicanen in Texas, een groep Fransen

in Canada en in Maine, een andere groep Fransen in Louisiana. Verder nog Polen in Illinois (Chicago) en Ieren in Montana.

In het boek maak je als het ware een denkbeeldige reis door bijna heel Noord-Amerika,

net als de groene knopaccordeon die door de Siciliaanse accordeonbouwer uit zijn vaderland wordt meegenomen naar New Orleans en die

uiteindelijk, na een kort verblijf in Minnesota, als oud vuil op een snelweg in Mississippi belandt.

Dit is wat Annie Proulx in een interview (in *NRC Handelsblad*, 7 juni 1996) zelf antwoordt op de vraag waar *Accordeonmisdaden* eigenlijk over gaat:

'Accordeonmisdaden gaat over de immigranten die zichzelf opnieuw moesten uitvinden, en meer in het algemeen over de conflicten die ontstaan wanneer je plotseling onderdeel wordt van een heersende cultuur die erop staat dat je alles opgeeft wat van jou is: religie, taal, eetgewoonten. Zelfs voor degenen die hun uiterste best deden om zich aan te passen, beantwoordde Amerika niet aan de verwachtingen. En wie vast wilde houden aan zijn eigen cultuur werd het slachtoffer van uitstoting, discriminatie en terreur.'

Het aantal personages dat in het boek voorkomt is letterlijk ontelbaar. Complete families worden doorgelicht, met voorouders en nakomelingen, sommige leden heel uitgebreid, anderen alleen terloops. Gevraagd naar het waarom van dat enorme aantal personages zegt Annie Proulx:

'Door te kiezen voor zoveel personages, die zelfs in vergelijkbare situaties uiteenlopend reageren, heb ik willen laten zien hoe zeer de wereld is volgestouwd met verschillende levens, en uit hoeveel kleine verhaaltjes die levens op hun beurt weer bestaan. Zo moet je een beeld krijgen van de mierenhoop die Amerika in de twintigste eeuw was.'

Met de meeste personages loopt het in het boek slecht af. Ziekte en dood spelen een belangrijke rol. Daarover zegt de schrijfster het volgende:

'Ik laat me niet inpakken door mijn personages. Ik huil niet om hun verscheiden, ik trek me hun pijn niet aan. Mijn personages zijn er om het verhaal voort te stuwen; dat is hun werk. En als hun taak volbracht is, dan gaan ze dood.'

4. MIGRATIE NAAR AMERIKA

Waarom trokken zoveel mensen uit zoveel verschillende landen naar Amerika? Waarom vormden de Verenigde Staten voor zoveel mensen het beloofde land? Dat had vooral te maken met de economische situatie van de migranten: in hun eigen land konden ze geen werk vinden, geen bestaan opbouwen, zeker niet in perioden waarin de werkloosheid hoog was en wanneer bijvoorbeeld door droogte de oogsten slecht waren. En dat alles terwijl Amerika juist een periode van geweldige economische bloei doormaakte.

De meeste immigranten waren boeren. Ze vertrokken vanwege de lage grondprijzen in Amerika, waardoor een boer gemakkelijk een grote boerderij kon beginnen. Bovendien was de grond zeer vruchtbaar in dat verre land en verder waren de belastingen en de kosten voor levensonderhoud laag en waren er volop grondstoffen. Maar vooral: er was werk genoeg!

Ook vanuit Nederland verhuisden veel ondernemende jonge mensen in de tweede helft van de negentiende eeuw naar Amerika om aan de andere kant van de oceaan een nieuw bestaan op te bouwen en hun dromen over een beter leven te realiseren. Aan het begin van de twintigste eeuw bleef de verhuizing naar Amerika nog een tijdlang doorgaan, maar kort na de Eerste Wereld-

oorlog voerden de Verenigde Staten een zogenaamd quotastelsel in, waardoor een maximum werd gesteld aan het aantal mensen dat het land binnen mocht komen. Vooral Canada werd daarna als immigratieland

belangrijker. De grootste haven voor het transport van Nederlandse landverhuizers was Rotterdam, van waaruit de Holland Amerika Lijn duizenden emigranten naar Amerika vervoerde.

Zo'n reis was overigens niet eenvoudig: men sliep met veel mensen in één hut en de hygiëne aan boord liet veel te wensen over. De reis duurde elf dagen. De aankomst was altijd in New York, op Ellis Island, waar het beroemde Vrijheidsbeeld (Statue of Liberty) de nieuwe bewoners als het ware begroette.

<http://www.youtube.com/watch?v=umSjVoQLfY>

Uiteindelijk groeide dat gigantische beeld uit tot een symbool van Amerika als natie waar vreemdelingen te allen tijde welkom zijn. De dichteres Emma Lazarus schreef in 1883, een paar jaar voor de officiële onthulling van het beeld:

*Here at our sea-washed, sunset gates shall
stand
A mighty woman with a torch, whose flame
Is the imprisoned lightning, and her name
Mother of Exiles. From her beacon-hand
Glows world-wide welcome...*

Met andere woorden: het beeld van de machtige vrouw aan de oever van de zee, het beeld met de toorts die de bliksem gevangen houdt, is het beeld van de Moeder van de Verdrevenen: een baken dat wereldwijd 'welkom' uitstraalt.

Dat klinkt natuurlijk prachtig allemaal, maar het spreekt vanzelf dat het samenkomen van al die culturen lang niet altijd goed ging. Met het begrip *melting pot* ('smeltkroes' in het Nederlands) wordt aangegeven hoe de verschillende culturen zich mengden en hoe daarbij nieuwe (sub-)culturen ontstonden die door de oorspronkelijke bewoners lang niet altijd werden gewaardeerd. Zoals Annie Proulx het uitdrukte: 'Wie vast wilde houden aan zijn eigen cultuur werd het slachtoffer van uitstoting, discriminatie en terreur.'

5. NAAR AMERIKA! DE BEWERKING

Van een roman van ruim 500 pagina's een toneelvoorstelling maken van anderhalf uur, dat vraagt natuurlijk een strakke aanpak. In het boek zitten allerlei situaties die je als het ware meteen voor je ziet. En ook zitten er veel dialogen in het boek: gesprekken tussen twee (of meer) mensen, waarvan je bijna het gevoel krijgt dat je erbij aanwezig bent. Die situaties en die dialogen komen als eerste in aanmerking voor de verwerking tot een toneelstuk. Maar ook daaruit moet dan natuurlijk weer een selectie worden gemaakt.

In *Accordeonmisdaden* komen de acht bevolkingsgroepen in een vaste volgorde voorbij. Het begint met een hoofdstuk dat *De accordeonbouwer* heet en dat de avonturen van de Siciliaanse immigranten in het jaar 1890 beschrijft. Dan gaat het verder met een

hoofdstuk dat *De geitenklieroperatie* heet en dat de lotgevallen van een groep Duitsers beschrijft, ongeveer tijdens de periode van de twee wereldoorlogen. Enzovoort.

In de bewerking zijn zes van de acht hoofdstukken als het ware in stukken geknipt en op een bepaalde manier weer aan elkaar geplakt, gemonteerd (vandaar dat *Naar Amerika!* een 'theatermontage' wordt genoemd). Voor de spelers heeft die manier van bewerken tot gevolg, dat ze steeds wisselende rollen spelen.

Om een voorbeeld te geven: een Siciliaanse jonge vrouw met een raadselachtige spierziekte wordt even later een Pools omaatje, daarna een Mexicaans kind, daarna een handlangster van een 'foute' gebedsgenezer, daarna een chauvinistische Texaanse schooljuffrouw en zo nog een tijdje voort. Tussendoor treden alle spelers ook wel eens op als verteller om bijvoorbeeld een bepaalde spelscène vanaf de zijlijn te becommentariëren.

Voor Al Dente is het een uitdaging om bij alle verspringingen van de ene scène naar de andere de toeschouwers bij les te houden. De groep hoopt dat het publiek in een soort *flow* raakt, meedeint in het ritme van het spel als het ware. Wat daarvoor nodig is, is verbeelding, fantasie. Gelukkig is dat iets waarover ieder mens beschikt en dat iedereen kan inzetten om toneel te begrijpen en ervan te genieten.

6. NAAR AMERIKA! DE MUZIEK

Als je de titel ziet van het boek, kun je al wel nagaan dat muziek daarin een belangrijke rol speelt, en dan met name accordeonmuziek. Ook in de voorstelling wordt veel gewerkt met muziek, maar dan van allerlei soorten: oud, modern, accordeon, gitaar, akoestisch, elektronisch, enzovoort.

Een muziekfragment dat twee keer voorkomt in de voorstelling is het eerste couplet van een song van de beroemde Amerikaanse singer-songwriter Pete Seeger (1919):

*Ah, my God, what is this land of America?
So many people travelling there
I will go too, for I am still young
God the Lord will grant me good luck there*

Oorspronkelijk is dit een gedicht van een Slowaakse immigrant en metaalarbeider, Andrew Kovaly. Kovaly kwam in contact met Pete Seeger. Die vertaalde het gedicht,

componeerde er muziek bij en plaatste het als een liedje met de titel *He Lies In The American Land* op zijn album *American Industrial Ballads* (1956).

Het liedje van Pete Seeger - later onder anderen ook gezongen door Bruce Springsteen - is maar een van de honderden voorbeelden van songs waarin de vaak trieste lotgevallen van de immigranten in Amerika worden beschreven.

<http://www.youtube.com/watch?v=xQSVH551SIs>

In de voorstelling maak je ook kennis met *Across The Borderline*, een liedje over Mexicaanse arbeiders die illegaal de rivier de Rio Grande overtrokken om in Amerika hun geluk te beproeven. Het werd geschreven door een andere Amerikaanse singer-songwriter, Ry Cooder (1947). Het liedje hoort tot de soundtrack van *The Border* (1982), een film over een corrupte - maar later tot inkeer komende - grenswacht, gespeeld door Jack Nicholson, die de dagelijkse stroom van Mexicaanse vluchtelingen aan de grens moet tegenhouden. In de voorstelling hoor je niet de filmversie, maar een prachtige versie van Willy DeVille (1950-2009)

<http://www.youtube.com/watch?v=3AC8XONKoGQ&feature=related>

Hier het begin van het liedje en een Nederlandse bewerking ervan:

*There's a place where I've been told
Every street is paved with gold
And it's just across the borderline
And when it's time to take your turn
Here's one lesson that you must learn
You could lose more than you'll ever hope to
find*

Er is een plek, is mij verteld
Waar elke straat vol ligt met geld
En het is maar net over de grens
En als je het daar eens wilt proberen
Dan is dit een les die je moet leren
Je raakt er meer kwijt dan je er wint

*When you reach the broken promised land
And every dream slips through your hands
Then you'll know that it's too late to change
your mind
'Cause you've paid the price to come so far
Just to wind up where you are
And you're still just across the borderline*

En als je dat nep-beloofde land bereikt
En elke droom je door je vingers glijdt
Dan is er geen tijd meer dat je je bezint
Want je hebt een hoge prijs betaald
Alleen omdat je het hebt gehaald
En je bent nog maar net over de grens

7. DE BEWERKING: FRAGMENT 1

Het fragment hieronder is een vervolg op het verhaal waarmee het boek en de voorstelling beginnen: de geschiedenis van een Siciliaanse accordeonbouwer die in 1890 met zijn zoon naar New Orleans vertrekt om daar zijn geluk te beproeven. Het vindt plaats wanneer vader en zoon inmiddels in New Orleans zijn gearriveerd. Het wordt verteld door de zoon (de Eerste speler).

Eerste speler - We spraken de taal niet, dat was het eerste probleem, maar niet het enige. Een ander probleem was het constante gebrek aan geld, aan eten, aan warmte. Maar de grootste moeilijkheid was de krankzinnige smeltkroes van nationaliteiten: de rivaliserende Italiaanse bendes in de haven, de Ieren, de Fransen, de zwarten, met hun ratjetoe van belangen, bedoelingen, uitingen van haat en van geweld, zo verschrikkelijk wreed dat de bloedspetters, de stakingen, de plunderingen, de sabotages en de werkonderbrekingen de naam van New Orleans bevleekten. Mijn vader kocht een pistool, ik jatte een mes van een waggelende dronkaard, met een heft van hertshoorn en drie bladen waarmee ik kon dreigen als ik door straatbendes werd ingesloten. We werkten in de haven, dozen bananen sjouwen, anderhalve dollar voor twaalf uur werk. We vonden een smerig pension, betaalden veel geld voor een kast die we deelden met een dove oude man. Ik sliep op de vloer, op een dunne schapenvacht. Ergens in oktober kreeg mijn vader eindelijk een opdracht. Hij was als een kind zo blij. Een man die Pollo werd genoemd, zwart als een paardenhoef, met een ooglapje en een raamwerk van littekens, wilde een knopaccordeon kopen, precies zo een als de groene van mijn vader, maar dan rood. Mijn vader kreeg vijf dollar voorschot, was dolgelukkig, en begon aan een piepklein tafeltje in onze krappe pensionkamer te lijmen, te monteren, te zagen en te schuren. Zolang het hem lukte 's nachts wakker te blijven, werkte hij door.

Tweede speler - Hoor eens, *signor' emigrante siciliano*, je werkt als een idioot. Daar krijg je nog eens hersenkoorts van.

Eerste speler - [wijst naar de tweede speler] Cannamele, net als wij een Siciliaanse gelukzoeker, met wie we een zekere vriendschap hadden gesloten.

Derde speler - Ik heb succes.

Eerste speler - [wijst naar de derde speler] Mijn vader.

Tweede speler - Een Siciliaan kan geen succes boeken hier. Als je meegaat een biertje drinken, kun je een beetje stoom afblazen. Je zou je zelf eens in de spiegel moeten zien. Vel over been.

Eerste speler - Mijn vader liet zich meenemen naar *The Golden Dagger*, een bar in de buurt. Het was er een uur, anderhalf, aangenaam, warm, rustig, totdat ineens de deur openvloog en vier, vijf politiemannen, schoppend en slaand met hun wapenstok, de zaak binnendrongen.

Vierde speler - Alle Italianen handen omhoog en opstaan. Allemaal! Opstaan, smerige spaghettivreters, opstaan, OPSTAAN!

Eerste speler - Het ging om een ernstige misdaad. Iemand, een onbekende, had het hoofd van de politie doodgeschoten. Een zekere commissaris Hennessy. De Amerikaanse Liga van Patriotten schreeuwde:

Vijfde speler - GORE ITALIANEN!

Zesde speler - GEDEGENEREEERDE PASTAKOPPEN!

Vijfde speler - KLOTIGE KATHOLIEKEN!

Zesde speler - SMERIGE SPAGHETTIVRETERS!

Eerste speler - Zonder vorm van proces werden mijn vader en Cannamele opgepakt, samen met een stuk of wat anderen. Ze werden met geweld het café uit geduwd. Ik stond op straat, rende naar mijn vader en werd ook gegrepen. Ze brachten ons naar de districtsgevangenis en stopten ons in een stinkende cel, afgeladen met Sicilianen en Italianen. Mijn vader huilde.

Derde speler - Zeg tegen ze...

Eerste speler - ... zei mijn vader tegen een Amerikaan die Italiaans sprak...

Derde speler - ... zeg tegen ze, dat ze een vergissing hebben begaan. Ik heb niets gedaan, en mijn zoon ook niet...

In het vervolg van dit verhaal loopt het - zoals je waarschijnlijk al wel verwachtte - slecht met de Sicilianen af. De groene knopaccordeon die door de accordeonbouwer uit Sicilië was meegenomen, komt in handen van een Duitse immigrant, en zo begint dan weer een nieuw verhaal: het verhaal van de Duitsers.

8. DE BEWERKING: FRAGMENT 2

Het fragment hieronder is een vervolg op een verhaal uit de voorstelling waarin het jongetje Ivar Gasmann (een jongetje met voorouders uit Noorwegen) vier dollar verdiende door bij een 'reizende wonderkerk' net te doen alsof hij kreupel was. Een onbetrouwbare dominee verrichtte vervolgens een zogenaamd wonder door hem weer te laten lopen.

Eerste speler - Toen de kleine Ivar Gasmann die avond laat thuiskwam en nietsvermoedend vertelde hoe hij in minder dan een kwartier twee keer twee dollar had verdiend, werd zijn vader, de goddeloze Nils Gasmann, die een zeer opvliegend karakter had, zò kwaad, dat hij de jongen bewusteloos sloeg, daarbij een onsamenhangend gebrul uitschreeuwend over luiheid en verdoemenis, leugens en bedrog, misdaad en straf.

Tweede speler - Op het geschreeuw afkomend, sloeg op haar beurt Ivars moeder Elise haar man met een zware ijzeren koevoet op het hoofd, zodat hij voor dood bleef neerliggen.

Derde speler - Uiteindelijk overleefden ze het allebei, zowel Ivar als zijn vader. Korte tijd later ging Ivar samen met zijn broer Conrad bij een tante wonen, een zuster van zijn moeder Elise.

Vierde speler - De rust leek weergekeerd, maar uiteindelijk zou Ivar de enige zijn die de Amerikaanse droom wist waar te maken en die wist te ontsnappen aan het droeve lot dat alle, maar dan ook alle andere Gasmanns trof.

Vijfde speler - Hij werkte zich op tot eigenaar en directeur van een enorme winkelketen, *Out West Antiques*, met vestigingen over alle staten van Amerika.

Zesde speler - Gunnar Gasmann, Ivars grootvader, was in 1902 uit Noorwegen naar Michigan gekomen.

Vierde speler - Zijn dochter Floretta, de tweelingzus van Ivars vader, sloot zich al op

jonge leeftijd aan bij Jack Brady's Wild West Show en werd kampioen rodeo, showrijden en paardentemmen.

Vijfde speler - In 1927 werd ze in Tucumcari, New Mexico, van haar paard gegoooid. Ze landde op haar achterhoofd, brak haar nek en was op slag dood.

Derde speler - Ivars moeder Elise kreeg kanker, zoals verdacht veel andere inwoners van Old Glory, het dorp in Minnesota waar Nils Gasmann zich met zijn gezin had gevestigd.

Tweede speler - Haar lijden werd hoe langer hoe ondragelijker en uiteindelijk meende Nils haar uit haar ellende te moeten verlossen door tijdens een van zijn driftbuien met een bijl op haar in te slaan.

Zesde speler - Vela, de dochter van Conrad, Ivars broer, en Nancy, zijn vrouw, overkwam het volgende. Op een zomerse zondag, toen ze zich stierlijk verveelde...

Derde speler - Saai...

Zesde speler - ... omdat er nooit iets te doen was in Old Glory...

Derde speler - Dull...

Zesde speler - ... en zeker niet op zondag...

Derde speler - Boring...

Eerste speler - ... sloeg ze uit balorigheid met een bezem naar alle zwaluwen die onder de dakrand van de oude stal hun nesten hadden. Uit het noorden raasde een onweersbui, een lange krullende pluim met een donkere wig aan de onderkant waar krachtige windvlagen uit schoten. Over de weg naderde de rammelende truck van keuterboer Ed Kunky, een eikel, een eersteklas hufter, met een dreunende lading scherpgerande ijzeren dakplaten. Los op de laadbak. Niet vastgemaakt.

Tweede speler - De hufter.

Zesde speler - De eikel.

Vierde speler - Net toen Vela met de bezem naar drie kwetterende zwaluwen maaide, sloeg een woeste windvlaag onder een van de stukken dakplaat. Het scherpe stuk metaal zeilde als een vliegende guillotine door de tuin, sneed haar gestrekte armen vlak boven de elleboog af, raakte haar in het gezicht en kliefde haar neus. Een tiende van een seconde daarna hoorde ze de natte plof waarmee haar onderarmen tegen de stal

sloegen en het heldere geluid van inslaand metaal.

Derde speler - Maar ze kon niet naar de grond kijken, wilde niet haar handen daar zien liggen, die krankzinnig genoeg nog steeds gekromd waren, alsof ze de bezem nog vasthielden.

Moet Vela voortaan zonder armen door het leven? Of ze kan misschien nog geopereerd worden? Hoe dan ook, ze is een van de vele nakomelingen uit de Gasmann-familie met wie het minder goed afloopt.

9. DE BEWERKING: FRAGMENT 3

Bijzonder is ook de geschiedenis van de Mexicaanse immigranten. Eenmaal over de grens, in Texas, worden hun kinderen op school vernederd, omdat ze Spaans spreken in plaats van Amerikaans. Voor de jonge Crescencio Relámpago betekent dat, dat hij de school moet verlaten om lopende bandwerk te gaan doen in een parapluafabriek. Later, in de Tweede Wereldoorlog, wordt hij opgeroepen voor de militaire dienst.

Eerste speler - De volgende dag vond Crescencio Relámpago werk in een parapluafabriek waar hij aan een lopende band metalen doppen op stelen moest klemmen.

Tweede speler - Hij ging nooit meer terug naar school.

Derde speler - Op zondagochtend ontdekte mevrouw Pervils man dat alle banden van zijn nieuwe handgeschakelde vierdeurs Chevrolet sedan kapot gestoken waren.

Vierde speler - *What the fuck ...*

Tweede speler - Het gebeurde niet één keer, maar het bleef doorgaan en het kostte meneer Pervil handenvol geld. Hij weet het aan...

Vierde speler - ... die klote-bolsjewieken.

Eerste speler - Niemand verdacht de mollige, schuifelende, triest glimlachende Crescencio met zijn hangende schouders.

Tweede speler - Het lek steken van de banden hield op toen Crescencio in 1943 in dienst moest en met zijn ploeg Mexicaanse Amerikanen uit Texas naar de Solomon-eilanden gestuurd werd om te vechten tegen de Japanners.

Derde speler - Een bloedige strijd waarvan slechts een enkeling terugkeerde...

10. NAAR AMERIKA! VOORBEREIDING

Vóór de voorstelling

Algemeen

1. Bij het lezen van deze lesbrieff krijg je ongetwijfeld een bepaald beeld van de voorstelling. Hoe zal het eruit zien? Wat zal er allemaal gebeuren? Schrijf op wat jouw ideeën en verwachtingen zijn.

Toneelgroep Al Dente

2. Leg uit wat jij je voorstelt bij de volgende zin:

Kenmerkend voor Al Dente is de directe, confronterende manier van acteren, waarbij de acteurs zich niet verstoppen achter hun personage, en waarbij het proces - theater maken - zichtbaar blijft in het product - de voorstelling.

3. Leg uit wat volgens jou de regisseur bedoelt met zijn motto 'Probeer het niet te zijn, probeer het te spelen'. Denk, om je gedachten te bepalen, aan het 'omgekeerde' motto dat een andere regisseur zou kunnen hebben: 'Probeer het niet te spelen, probeer het te zijn'.

Annie Proulx: leven en werk

4. Welk verband zie je tussen Annie Proulx' eigen leven en haar enorme interesse in de levens van migranten in Amerika?

Accordeonmisdaden: inhoud

5. Welk verband zie je tussen de levens van de immigranten in *Accordeonmisdaden* en de levens van immigranten (bijvoorbeeld in Nederland...) anno 2012?

Migratie naar Amerika

6. Geef aan waarom het woord 'vrijheid' in de naam *Statue of Liberty* (Vrijheidsbeeld) op twee manieren opgevat kan worden: voor wie geldt die vrijheid wel en voor wie niet (of minder)?

Naar Amerika! De bewerking

7. Waarom is het bij de voorstelling *Naar Amerika!* zo belangrijk je fantasie 'in te zetten'?

Naar Amerika! De muziek

8. Welk verband zie je tussen de titel van het boek *Accordeonmisdaden*, de titel van de voorstelling *Naar Amerika!* en de titel van het liedje *Across The Borderline*?

11. NAAR AMERIKA! VERWERKING (1)

Nà de voorstelling

Naar Amerika!: vorm

9. Al Dente heeft geprobeerd op verschillende manieren te verwijzen naar het droeve lot van de immigranten in Amerika. Herkende je die verwijzingen inderdaad? Leg uit op welke manier er naar de immigratie wordt verwezen:
 - a. in de publiciteit (poster, flyer, persberichten, foto's)
 - b. in het spel
 - c. in de muziek
 - d. in het toneelbeeld (decor, filmprojecties, rekvisieten, kostuums enzovoort)

Naar Amerika!: inhoud

10. Hieronder zie je de bevolkingsgroepen die in *Naar Amerika!* het duidelijkst voorbij komen. Om je herinnering een handje te helpen zijn er wat trefwoorden bijgeschreven. Noteer achter elke groep een cijfer (van 1 t.m. 10) voor je waardering van de scènes die bij die bevolkingsgroep horen. Wissel uit met een klasgenoot en vergelijk!

<i>Sicilianen (accordeonbouwer, treinreis, vader en zoon)</i>	
<i>Polen (familie Przybysz, Joey, Hieronim, wurmensonde)</i>	
<i>Duitsers (Iowa, kolonie, Beutle, geitenklieroperatie)</i>	
<i>Mexicanen (Adina en Abelardo, kinderen, Crescencio)</i>	
<i>Noren (reizende wonderkerk, Ivar Gasmann, Dick, Conrad, Vela Gasmann)</i>	
<i>Fransen (autorit, boorplatform, Christmas Tree, manke Buddy)</i>	

11. 'En wie vast wilde houden aan zijn eigen cultuur werd het slachtoffer van uitstoting, discriminatie en terreur,' zegt Annie Proulx in *NRC Handelsblad*. Geef minstens twee voorbeelden van scènes waarin die uitspraak van Annie Proulx in de voorstelling voor jou het sterkst naar voren kwam.

12. NAAR AMERIKA: VERWERKING (2)

Recensie schrijven

Over de voorstelling *Naar Amerika!* van Al Dente ga je een recensie schrijven. Een recensie is een kritische beschouwing van een kunstuiting (concert, tentoonstelling, boek), in dit geval dus van een theatervoorstelling. Belangrijk is, dat je jezelf zowel tijdens het kijken als na afloop een mening vormt over de voorstelling: *'Wat vind ik er nou eigenlijk van?'*

De volgende aspecten komen in een theaterrecensie vrijwel altijd aan bod:

1. De *feiten* (titel van de voorstelling, naam van de schrijver, (evt.) naam van de vertaler/bewerker, naam van het gezelschap, naam van de regisseur, namen van de speler(s), datum waarop de voorstelling is bijgewoond, plaats waar de voorstelling is bijgewoond)
2. De *inhoud* (waar de voorstelling in grote lijnen over gaat)
3. Het *thema* (waar het in de voorstelling om gaat)
4. De *regie* (hoe de regisseur is omgegaan met de tekst(en), welke keuzes hij heeft gemaakt)
5. De *vorm* of de *enscenering* (decor, kleding, belichting, muziek)
6. Het *spel* van de individuele acteurs (levendigheid, mimiek, geloofwaardigheid)
7. Een *algemeen eindoordeel* over de voorstelling

De mening die je hebt over alle onderdelen van de voorstelling probeer je natuurlijk zoveel mogelijk te onderbouwen.

Met andere woorden: door middel van *argumenten* geef je aan waarom je bepaalde dingen goed, minder goed of zelfs slecht vindt.

Ga er vanuit dat je recensie geplaatst wordt in een jongerentijdschrift; je *doelgroep* wordt dus gevormd door mensen van ongeveer jouw leeftijd.

De opbouw van je recensie is aldus:

Titel ('Kop')

1. *Eerste alinea*: inleiding
Hierin: de feiten (1) en de inhoud (2)
2. *Tweede alinea*: beoordeling
Hierin: je mening over thema (3) en regie (4)
3. *Derde alinea*: beoordeling
Hierin: je mening over enscenering (5) en spel (6)
4. *Vierde alinea*: beoordeling
Hierin: je eindoordeel (7)

Je recensie wordt beoordeeld op basis van de volgende criteria:

1. Heldere alinea-indeling (binnen de alinea regels volmaken; tussen de alinea's en na de titel een regel overslaan)
2. Inhoud (alle aspecten worden afdoende besproken)
3. Kwaliteit van de argumentatie
4. Correcte spelling
5. Rekening gehouden met de doelgroep

Tot slot nog een paar tips: lees de komende dagen af en toe een recensie op de kunstpagina van een dagblad.

En: laat je inspireren door www.moose.nl, een website waarop bezoekers van toneelvoorstellingen mini-recensies plaatsen.